

فرہاد میرزا

احمد احسانی

www.ketab.ir

سرشناسه: احسانی، احمد، ۱۳۶۳-
 عنوان و نام پدیدآور: فرهاد میرزا/ احمد احسانی.
 مشخصات نشر: تهران: مانیان، ۱۴۰۵.
 مشخصات ظاهری: ۱۸۶ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۲۶-۴۸-۴
 وضعیت فهرست نویسی: فیفا
 یادداشت: کتابنامه.

موضوع: فرهاد میرزا قاجار، ۱۳۰۵-۱۲۳۳ق.
 موضوع: سیاستمداران -- ایران -- سرگذشتنامه
 Politicians -- Iran -- Biography
 موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳-۱۳۴۴ق.
 Qajars, Iran -- History -- ۱۷۷۹-۱۹۲۵
 رده بندی گنجه: DSR۱۳۶۷
 رده بندی دیویی: ۷۴۴۰۹۲۷۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۲۵۱۲۴

عنوان: فرهاد میرزا

نویسنده: احمد احسانی

ناشر: مانیان

ویراستار: احمد احسانی

صفحه آراء: نجمه بهروز

سال و نوبت چاپ: اول/ ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۲۶-۴۸-۴

قیمت: ۸۸۰۰۰ تومان

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

فهرست مطالب

مقدمه ۷

فصل اول: تاریخ سیاسی قاجاریه تا عصر ناصری

۱-۱ اصل و نسب قاجارها ۱۴

۱-۱-۱ آقا محمدخان ۲۵

۲-۱-۱ فتحعلی شاه قاجار ۲۷

۳-۱-۱ گوشه هایی از روابط خارجی قاجاریه همزمان با سلطنت فتحعلی شاه ۲۸

۴-۱-۱ محمد شاه (۱۲۵۰-۱۲۶۴) ۳۶

۵-۱-۱ محمد شاه و فرهاد میرزا ۳۸

۶-۱-۱ ناصرالدین شاه (۱۲۶۴-۱۳۱۳) ۳۹

۷-۱-۱ ملاباشی معلم ناصرالدین شاه و نامه فرهاد میرزا ۴۲

۸-۱-۱ اشاره ای به تاریخ اجتماعی ایران در قرن سیزدهم ۴۴

فصل دوم: شرح حال فرهاد میرزا

۱-۲ زندگینامه فرهاد میرزا ۵۲

۱-۱-۲ سالهای حکومت فرهاد میرزا ۵۴

۲-۱-۲ حسام السلطنه برادر فرهاد میرزا ۵۷

۲-۲ کارنامه سیاسی فرهاد میرزا ۵۸

۱-۲-۲ پناهندگی به سفارت انگلستان ۵۸

۲-۲-۲ دومین بار پناهندگی به سفارت انگلیس ۶۱

۳-۲-۲ وزیر مختار انگلستان، فرهاد میرزا و تقابل با میرزا آقاخان نوری ۶۳

۴-۲-۲ فرهاد میرزا و ولایت فارس ۶۵

- ۲-۲-۵ اقدامات فرهاد میرزا در حکومت فارس ۶۹
- ۲-۲-۶ حسینقلی خان ایلخانی بختیاری و نقش معتمد الدوله ۷۰
- ۲-۲-۷ زندگی، اقدامات و مناصب ۷۱
- ۲-۲-۷ فرهاد میرزا در حکومت کردستان (۱۲۸۴-۱۲۹۱ ه.ق) ۱۰۰
- ۲-۳ سه اصلاحگر هم عصر فرهاد میرزا ۱۰۵
- ۲-۳-۱ قائم مقام فراهانی ۱۰۵
- ۲-۳-۲ امیر کبیر و اظهار نظر فرهاد میرزا در خصوص عزل او ۱۱۶
- ۲-۳-۳ سپهسالار، قرار داد رویترو و نقش فرهاد میرزا در لغو آن ۱۲۰

فصل سوم: مراتب علمی فرهاد میرزا

- ۳-۱ - جایگاه علمی ۱۳۲
- ۳-۱-۱ آثار و تألیفات فرهاد میرزا ۱۳۴
- ۳-۱-۲ چند نمونه از یادداشت های فرهاد میرزا ۱۴۲
- ۳-۱-۳ منشآت فرهاد میرزا معتمد الدوله ۱۴۵
- ۳-۲ - برخی دیدگاهها در خصوص فرهاد میرزا ۱۶۰
- ۳-۲-۱ محمود خان ملک الشعرا صبا ۱۶۰
- ۳-۲-۲ اوزن فلاندن و فرهاد میرزا ۱۶۱
- ۳-۲-۳ دوست علی خان معیر الممالک و فرهاد میرزا ۱۶۲
- نتیجه گیری ۱۷۳
- منابع و مأخذ ۱۷۶

مقدمه

حاج فرهاد میرزا معتمد الدوله پسر پانزدهم عباس میرزا نائب السلطنه فتحعلی شاه (۱۲۱۲-۱۲۵۰ هـ/ ۱۸۳۴-۱۷۹۷ م) در سال ۱۲۳۳ ق/ ۱۸۱۷ م دیده به جهان گشود و طی زندگی تقریباً هفتاد ساله خود به حکمرانی مناطق گوناگونی چون فارس، لرستان، خوزستان، کردستان و همدان منصوب شد. اولین مقام دیوانی وی نیابت حکومت لرستان بود که از سوی برادرش در سال ۱۲۵۰ ق/ ۱۸۳۴ م عهده دار آن گردید. او یک بار در ۱۲۵۳ ق/ ۱۸۳۷ م که محمد شاه (۱۲۵۰-۶۴ ق/ ۱۸۳۴-۴۷ م) عازم هرات بود و بار دیگر در ۱۲۵۵ ق/ ۱۸۳۹ م در سفرش به اصفهان پایتخت را اداره نمود و به نایب الایاله معروف گردید.

در سال ۱۲۵۷ ق/ ۱۸۴۱ م وی در مقام نایب حکمران به فارس اعزام شد. او در سال ۱۲۷۱ ق/ ۱۸۵۴ م به دلایلی مورد غضب ناصرالدین شاه (۱۳۱۳/۱۲۶۴ ق/ ۱۸۹۶-۱۸۴۸ م) قرار گرفت و به طالقان تبعید شد اما پس از چندی بدون اجازه به پایتخت بازگشت و به دلیل مناسبات نزدیک با انگلستان به خصوص از زمان حکمرانی اش در فارس به سفارت بریتانیا پناه برد.

فرهاد میرزا در سال ۱۲۷۸ ق/ ۱۸۶۱ م مأمور حکومت لرستان و خوزستان شده، ملقب به معتمدالدوله گردید. پس از گذشت دو سال، او از حکومت هر دو ایالت برکنار شد و به عضویت دارالشورای کبرای دولتی درآمد. در سال ۱۲۹۰ ق/ ۱۸۷۳ م ناصرالدین شاه در آستانه مسافرت به اروپا فرهاد میرزا را به پیشکاری پسر و نایب السلطنه هجده ساله اش کامران میرزا تعیین کرد.

این سفر به عزل صدراعظم وقت میرزا حسین خان سپهسالار در اثر مساعی برخی از رجال مذهبی و دیوانی از جمله فرهاد میرزا انجامید. از این رو شاه پس از

بازگشت به ایران هیچ مقام و منصبی به او واگذار نکرد. شاهزاده چندی بعد در سال ۱۲۹۳ق/۱۸۷۶م به مدت پنج سال حاکم فارس گردید و با انضمام این ولایت به قلمرو وسیع ظل السلطان در ۱۲۹۸ق/۱۸۸۰م به تهران فارس خوانده شده و در ۱۳۰۵ق/۱۸۸۷م در همین شهر درگذشت.

در این میان اقدامات و کارکردهای سیاسی فرهاد میرزا که در گرداب دسته بندی های پر اغتشاش دربار قاجار گاه به سفارت انگلستان کشانده می شد و گاه روانه تبعید طالقان، خود سرشار از نکات و ظرائف تاریخی است. شخصیت ادبی فرهاد میرزا با احاطه قابل اعتنای نامبرده بر علوم، وجوه دیگری از شخصیت این شاهزاده قاجاریه را آشکار می نماید.

هدف در این پژوهش زندگی نامه فرهاد میرزا معتمد الدوله برادر محمد شاه و عموی ناصرالدین شاه قاجار است. فرضیه مطرح شده برای نگارنده در حول و حوش این سؤال اصلی دور می زند که داشتن جایگاه رفیع علمی در بین شاهزادگان متعدد قاجار چگونه باعث مخالفت با اصلاحگرانی چون میرزا حسین خان سپهسالار گردید؟ و آیا پناهندگی به سفارت انگلستان در این مقطع تاریخی را می توان از جمله نکات مثبت کارنامه سیاسی او برشمرد، یا بالعکس.

در این میان سؤالات متعدد ذهن نگارنده را به خود مشغول کرد:

۱. حمایت فرهاد میرزا معتمد الدوله از برادر ناصرالدین شاه در امر سلطنت

باعث پرداخت چه تاوان سیاسی برای نامبرده شد؟

۲. کارنامه اقدامات فرهاد میرزا در ولایت فارس شامل چه مواردی است؟

۳. کارنامه اقدامات فرهاد میرزا در حکومت کردستان شامل چه مواردی

است؟